

SZINDIKÁTUSI SZERZŐDÉSEK A CSALÁDI VÁLLALKOZÁSOKNÁL

ARATÓ BALÁZS
egyetemi docens (KRE ÁJK)

Absztrakt

Nyugat-Európában nem ritkák az olyan szindikátus szerződések, amelyek legfőbb célja a vállalkozásbirodalom, a családi holding vagy konszern működésének összehangolása a családi alkotmány rendelkezéseinek fényében. A családi vállalkozások sok esetben azzal a céllal készítik a szindikátusi szerződést, hogy a felhalmozott vagyon egy bizonyos részét elkülönítsék és minden körülmények között megóvják az üzleti kockázatoktól, megteremtve ezzel a család időtálló létalapját, egyfajta vésztartalékát. Jellemző továbbá a jellegmegóvás érdekében az üzletrész kívülálló személy részére történő átruházásának szindikátusi szerződésben írt kizárása vagy korlátozása, hiszen alapvető érdek fűződik az üzletrészek családi kézben maradásához.

A családi vállalkozások jellemzően határozatlan időre jönnek létre, így a hozzájuk kapcsolódó szindikátusi szerződések - erre vonatkozó külön szabályozás hiányában - elvileg felmondhatók, e jog gyakorlása azonban súlyosan veszélyeztetné a család és a cég érdekeit.

Kulcsszavak: családi alkotmány, jogi kötőerő, családi vállalkozás jellegmegóvása, szindikátusi szerződés megszüntetése, szindikátusi szerződésben kiköthető szankciók

SYNDICATE CONTRACTS IN FAMILY BUSINESSES

Abstract

In Western Europe, syndicate contracts are not uncommon, the main purpose of which is to coordinate the operation of the business empire, the family holding or the group in the light of the provisions of the family constitution. In many cases, family businesses draw up a syndicate contract with the aim of segregating a certain part of the accumulated assets and protecting them from business risks in all circumstances, thus creating a lasting family

livelihood, a kind of emergency reserve. It is also typical to exclude or limit the transfer of the share to a third party in the syndicate contract in order to preserve the character of the family business, since there is a fundamental interest in keeping the shares in the family.

Family businesses are typically set up for an indefinite period of time, so that the syndicate contracts relating to them can in principle be terminated in the absence of specific rules, but exercising this right would seriously jeopardise the interests of the family and the company.

Keywords: family constitution, legal binding force, preservation of the family business, termination of a syndicate contract, penalties in a syndicate contract

1. A szindikátusi szerződés sajátos szerepe a családi vállalkozásoknál

Van-e létjogosultsága a szindikátusi szerződéseknek a családi vállalkozásoknál? Teszik fel sokan a kérdést, hiszen ezzel a speciális szerződéstípussal sokkal inkább startup-vállalkozásoknál találkozhatunk. A közgondolkodásban – még jogászok körében is – tartja magát a nézet, hogy a szindikátusi szerződés egy üzleti angyal, vagy kockázati tőkebefektető által kikényszerített dokumentum, amelyet a befektető pénzügyi érdekeinek védelmében kénytelen az ötlettulajdonos elfogadni. Vajon milyen szerepe lehet egy szindikátusi szerződésnek a családi vállalkozásoknál, ahol – a közgondolkodás szerint – a szoros érzelmi kötelék helyettesíti a bonyolult jogi dokumentumokat?

Nyugat-Európában nem ritkák az olyan szindikátus szerződések, amelyek legfőbb célja a vállalkozásbirodalom, a családi holding vagy konszern működésének összehangolása a családi alkotmány rendelkezéseinek fényében.¹ Ilyenkor azért is előnyös megoldás a szindikátusi szerződés, mert különösebb formai kötöttség nélkül sokféle jogalany megállapodására ad lehetőséget. Arra is látható példa, hogy a család tagjai és a családi vállalkozás üzletrésztulajdonosai vagy részvényesei – a vállalatok részvételével – abból a célból írnak alá szindikátusi szerződést, hogy a vagyon egy bizonyos részét elkülönítsék és minden körülmények között megóvják az üzleti kockázatoktól, megteremtve ezzel a család időtálló létalapját, egyfajta vésztartalékát.

1 A nyugat-európai szakirodalom ezt nevezi a szindikátusi szerződés összetartó vagy kapcsolófunkciónak. Lásd például KALSS, Susanne – PROBST, Stephan: *Familienunternehmen, Gesellschafts- und Zivilrechtliche Fragen*. Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2013, 71. (Az itt szereplő fogalom: Spangen- oder Klammerfunktion des Syndikatsvertrags.)

A családi szindikátusi szerződések jellemző szabályozási területe a részesedésszerzés, az üzletrész-átruházás, a cégen belüli döntéshozatal, a legfőbb szerv előtti beszámolási és számadási kötelezettség, a vezető tisztségviselő visszahívásának korlátozása, a nyereségrészesedés és osztalékfizetés, a generációváltás, továbbá a segítségre szoruló családtagok támogatásának mértéke és módja. Mindemellett gyakoriak az összeférhetetlenségi szabályok is, amelyek jellemzően azt írják elő, hogy a szindikátus tagjai kötelesek bizonyos magatartásoktól és a családi vállalkozás érdekeit veszélyeztető tevékenységek gyakorlásától tartózkodni. Az üzletrészek elaprózódásának megakadályozását célzó szabályok ugyancsak tipikus elemei a nyugat-európai családi vállalkozások szindikátusi szerződéseinek. Végül megemlítenédők a társaságon belüli információáramlásra vonatkozó rendelkezések is, amelyek ugyancsak tipikus tartalmát képezik a nyugat-európai családi vállalkozások működését szabályozó szindikátusi szerződéseknek. A transzparencia és a demokratizmus olyan értékek, amelyek különösen családi cégek esetében a hosszútávú működés letéteményesei, így a tájékoztatás és felvilágosításkérés szabályait mindenképpen érdemes részletesen lefektetni a szindikátusi szerződésben.

Ezek azok a főbb kérdések, amelyek biztos alapon nyugvó rendezése elengedhetetlen a családi vállalkozás működése és fennmaradása, valamint a családi összetartás erősítése szempontjából, természetesen a családi cég érdekeinek elsődlegessége mellett. Ez utóbbit jellemzően rögzítik is a családi vállalkozásokhoz kapcsolódó – sokszor a családi alkotmány szerepét is betöltő – háttérmegállapodások.

Családi vállalatoknál a szindikátusi szerződés akként ragadható meg, mint egy olyan omnilaterális megállapodás, amelynek minden érintett köteles alávetni magát.² Mivel a szindikátusi szerződés a létesítő okirat kiegészítője, ezért alapvető elvárás, hogy a szindikátus a családi vállalkozás minden üzletrésztulajdonosára kiterjedjen.

A családi vállalkozás szempontjából legbiztonságosabb megoldás kétségkívül az, ha maga az általános elveket rögzítő és a jogi dokumentumok számára értelmezési keretet szabó családi alkotmány is olyan szindikátusi szerződés, amelyet az alapítón kívül minden egyéb érintett is aláír, és amely kifejezetten rögzíti, hogy mindennemű módosítás kizárólag konszenzussal lehetséges, olyan módosításra pedig egyáltalán nem kerülhet sor, amely a következő generáció számára hátrányos lehet, mert például beszűkíti az autonóm döntéshozatal mozgásterét. Ez a fajta, szindikátusi szerződésben testet öltő családi alkotmány már bíróság előtt is kikényszeríthető. A leg-

2 Uo. 81.

hatékonyabb struktúrának azt tartom, ha a család valamennyi tagja alkotja meg és írja alá közösen az elveket rögzítő családi alkotmányt, amely maga is szindikátusi szerződés, majd a vállalkozás és a benne részesedéssel bíró tulajdonosok egymás között újabb szindikátusi szerződést írnak alá, amely az általános megfogalmazású szindikátusi szerződést ülteti át a gyakorlatba, részletezve a belőle levezethető család- és vállalkozásspecifikus szabályokat.

2. Szindikátusi szerződés, polgári jogi társaság, konzorcium

Mielőtt rátérnénk a szindikátusi szerződések családi vállalkozásokra jellemző speciális rendelkezéseire, érdemes röviden áttekinteni, hogy egyáltalán mit is nevezünk szindikátusi szerződésnek. Ezt a szerződéstípust nem találjuk meg hatályos Polgári Törvénykönyvünkben, mivel a kódex ilyen szerződést egyáltalán nem nevesít. A szindikátusi szerződést a szakirodalom úgynevezett Ptk.-n kívüli szerződésnek tekinti, vagyis létjogát – a Ptk. által deklarált szerződési szabadság jegyében – nem vitatja el, de nem is sorolja a tipikus szerződések körébe.³

Egyes nézetek szerint a szindikátusi szerződés nem más, mint a Ptk. által is nevesített polgári jogi társaság, ez a nézet azonban nem tekinthető általánosan elfogadottnak.⁴ Álláspontom szerint ez az azonosítás azért sem helytálló, mert a Ptk. a polgári jogi társasághoz a tagok vagyoni hozzájárulási kötelezettségét rendeli, a szindikátusi szerződésekre pedig nem ez a jellemző. Igaz ugyan, hogy maga a Ptk. tesz könnyítést, amikor megengedi, hogy a vagyoni hozzájárulást személyes munkavégzés testesítse meg, a szindikátusi szerződésektől azonban ez is idegen. A felek kötelezettségvállalása a szindikátus keretében jellemzően más természetű, és sokkal inkább jövőben tanúsítandó, vagyoni értékkel közvetlenül nem bíró magatartásokra vonatkozik. Ezt támasztja alá a bírói gyakorlat is, mely szerint önmagában az együttműködésre irányuló megállapodás, ha ahhoz nem járul a vagyoni hozzájárulás igénye, nem eredményez polgári jogi társasági megállapodást, az legfeljebb atipikus szerződésnek minősülhet.⁵

3 Lásd például: VERESS Emőd: A szindikátusi szerződés tartalmának néhány alapkérdéséről. *Jogtudományi Közlöny*, 2018/11, 464–476.

4 A Ptk. 6:498. §-a szerint polgári jogi társasági szerződéssel a felek arra vállalnak kötelezettséget, hogy közös céljuk elérése érdekében együttműködnek, a közös cél megvalósításához szükséges vagyoni hozzájárulást teljesítenek, és tevékenységük kockázatát közösen viselik. A 6:499. § értelmében a vagyoni hozzájárulás tárgya lehet pénz, vagyoni értékkel rendelkező dolog, vagyoni értékű jog vagy bármilyen egyéb szolgáltatás, így különösen személyes munkavégzés.

5 Lásd a BH1993.247. számú eseti döntést.

Míg a konzorciális megállapodások – például közös pályázat, ajánlattétel esetében – megfeleltethetők a polgári jogi társaság Ptk.-beli fogalmának, addig „a szindikátusi szerződés esetében, ha annak szigorúan a klasszikus értelemben vett társasági jogi aspektusait vizsgáljuk, amikor a társasági tagok pusztán egymás közötti relációjukban szabályoznak egy-egy társasági élethelyzetet, a koordinatív polgári jogi társaság esetkörét mellőző új Ptk.-beli polgári jogi társaság nem minden esetben feleltethető meg a szindikátusi kooperációnak és fordítva”.⁶ A konzorciumi megállapodások ezzel szemben sokkal inkább hordozzák a polgári jogi társaság ismérveit. A családi vállalkozások szindikátusnak gyakrabban, konzorciumnak ritkábban tagjai. Ez utóbbi megállapodások a közbeszerzési eljárásban való közös ajánlattétel intézményesült formái, így természetesen a családi vállalkozásokat is érinthetik. Ugyanakkor szükséges utalni rá, hogy a konzorcium sem rendelkezik a tagoktól elkülönült jogalanyisággal, nem jogi személy, éppen ezért például a jogorvoslati eljárásokban sem ügyfélképes.⁷ „A konzorcium belső jogviszonyát a tagok szerződéssel tetszés szerint állapíthatják meg. A szerződés formához kötve nincsen. Szabadon rendelkezhet a tagok hozzájárulásának arányáról, az ügyvitelről és a nyereség-veszteség felosztásáról.”⁸

3. A szindikátusi szerződésben szabályozott kérdéskörök

3.1. Szindikátusi szerződések startup vállalkozásoknál

Szindikátusi szerződésekkel Magyarországon leginkább akkor találkozhatunk, amikor befektető szerez részesedést a startup cégben, és elvárja, hogy a tagok egy, a létesítő okiratot kiegészítő háttérmegállapodásban vállaljanak bizonyos, a befektető számára garanciális kötelezettségeket. Ilyen lehet például, hogy meghatározott kérdésekben támogató szavazat leadására kötelezik magukat, vagy pedig a befektető számára vétőjogot biztosítanak. Ugyancsak gyakori, hogy a szindikátusi szerződés a felhívulás elleni védelem körében az üzletrészek átruházásával kapcsolatban tartalmaz lényeges szabályokat, így például elővásárlási vagy együttértékesítési jogot biztosít, illetőleg különféle kötelezettségeket állapít meg, hovatovább a befektető

6 NAGY BARNA Krisztina: A konzorciumi és a szindikátusi szerződés a polgári jogi társaság relációjában III. *Céghírnök*, 2017/1, 4–6.

7 Ld. ebben a körben a Kúria 2373/2011. számú közigazgatási elvi határozatát.

8 PATAY Géza (szerk.): *A közbeszerzés joga – A Közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény magyarázata*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2016, 167.

exitjét, esetleg részesedésvásárlási jogát garantálja. Tipikusnak mondható a társasági részesedések átruházásának és megterhelésének korlátozása is. Mindebből következően a szindikátusi szerződés nem más, mint a társaság tagjainak mögöttes, együttműködési jellegű – tehát egyszerű kötelmi jogi – megállapodása valamely közös cél elérése érdekében.⁹ Egyes nézetek szerint a szindikátusi szerződésben szereplő kötelezettségvállalások az előszerződés jegyeit hordozzák.¹⁰ Ezzel kapcsolatban kérdésként merül fel, hogy miként vonatkoztatható a szindikátusi szerződésre, illetőleg az annak keretébe vont kötelezettségvállalásokra a *clausula rebus sic stantibus* elve és a rendes üzleti kockázat kérdésköre.

Startup vállalkozásoknál a kockázati tőkebefektetők által széles körben alkalmazott szerződéses garancia az úgynevezett *drag along* és *tag along* jog. Mindkét – egymáshoz képest ellentétes irányú – különjog olyan érdekvédelmi eszköz, amelyet a befektető külső vételi ajánlat esetén alkalmazhat.

Mindenekelőtt megállapítható, hogy egyik sem jelenik meg *expressis verbis* a magyar jogi szabályozásban. Ezek a jogtechnikai eszközök az angol-szász jogrendszerből szüremkedtek be a hazai befektetési jogviszonyokba. A hazai polgári jogot átható szerződési szabadság elve kétségtől lehetővé teszi, hogy a magyar jogszabályok által nevesített egyéb jogintézményekkel körülbástyázva e jogtechnikai eszközök is megjelenhessenek a szindikátusi szerződésekben.

A kockázati tőkebefektető jellemzően tőkeemeléssel szerez részesedést a befektetésre kiszemelt korai fázisú céltársaságban. A kockázati tőkés befektetése ebben az esetben várhatóan különböző mérföldkövekhez kötött célzott kilépési esemény során térül meg.

A kilépési esemény markáns típusaként említhető, amikor harmadik személy a cég valamennyi részesedését megvásárolja. A vállalatot felvásárolni kívánó harmadik személynek természetesen nem áll érdekében meghatározó befolyás nélküli kisebbségi részesedést szerezni, ezért fennakadást jelenthet a célzott tranzakciós ügyletben, ha a befektetőn kívüli tulajdonosok (például az ötletgazdák) a kivásárlási folyamatban nem kívánnak részt venni.

Összességében megállapítható, hogy a startup vállalkozások esetében a

9 VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz (második, átdolgozott kiadás)*. Budapest, Wolters Kluwer Kft., 2018, lásd a Ptk. 6:498. §-ához fűzött magyarázatot.

10 Ezt erősíti például a BH1994.8.424. számú eseti döntés, melynek indokolásában az szerepel, hogy a szindikátusi szerződésben vállalt vételi kötelezettség lényegében egy előszerződést jelentett a társaság és tagja között.

szindikátusi szerződéssel egy várható exit eseményt szabályoznak a felek, vagyis a részesedésértékesítés feltételeit rögzítik.

Az exit-esemény biztosítására leggyakrabban alkalmazott jogtechnikai eszköz a drag along jog (együttértékesítési kötelezettség).

A kockázati tőkében részesülő céltársaság tagjai ennek keretében vállalják, hogy amennyiben a vállalkozás elér egy bizonyos növekedési szintet és a befektető harmadik személytől vételi ajánlatot kap a vállalkozásban meglévő részesedésére, úgy ezt az ajánlatot azonos feltételekkel saját részesedésük tekintetében maguk is elfogadják, tehát ők is részt vesznek a tranzakcióban.

A drag along jog tehát egyoldalú jogot biztosít a befektetőnek arra, hogy a többségi vagy teljes kivásárlás megvalósulását előmozdítsa, ekként a kockázati tőkebefektetés céljaként meghatározott kilépési esemény teljesüljön.

Arra is indokolt rávilágítani, hogy a drag along jog fennállása és gyakorlása nem a befektetői érdekek egyirányú védelmére szolgáló jogtechnikai eszköz, hiszen a befektetőn kívüli tulajdonosok számára is biztosítékot nyújt annyiban, hogy a kivásárlás folyamatában nem kerülnek kiszolgáltatott pozícióba, hiszen ugyanazon feltételekkel csatlakoznak a kivásárlási ügylethez.

A fentiekben bemutatott drag along jog általános alakzata annak eszközéül szolgál, hogy a céltársasággal kapcsolatos kilépési esemény teljesülése biztosítékot nyerjen, ugyanakkor a drag along jognak más, atipikus formái is megjelenhetnek, így például a befektetési jogviszonyt érintő szabályozásban a jogszankciós jelleggel történő gyakorlása is felmerülhet szerződésszegés esetére.

A tag along (együttértékesítési) jog a fentiekhez képest ellentétes előjelű befektetői garancia, hiszen e jog gyakorlásának akkor van helye, amikor egy befektetőn kívüli tulajdonos kap vételi ajánlatot saját részesedésére vonatkozóan. Tag along joga alapján a befektető egyoldalúan jogosult dönteni arról, hogy az érintett tulajdonossal közölt vételi ajánlathoz saját részesedésével csatlakozik-e.

3.2. A családi vállalkozásokra jellemző speciális szindikátusi szerződéses rendelkezések

A szindikátusi szerződések megalkotását, különösen kiélezett helyzetekben, ma már többnyire jogászra bízják, ám még mindig származnak kockázatok az ilyen megállapodások speciális jellegéből, valamint abból, hogy a felek sokszor nem is gondolnak bizonyos szituációk szabályozásának szükségességére. Ugyancsak kérdés, hogy magának a létesítő okiratnak (például a családi vállalkozás társasági szerződésének) kell-e utalnia arra, hogy egyidejűleg szindikátusi szerződés is szabályozza a tagsági jogviszonyból eredő jogokat

és kötelezettségeket. Ritkán ugyan, de a hazai bíróságok is foglalkoztak azal a kérdéssel, hogy milyen mértékű tájékoztatási kötelezettség áll fenn a szindikátusi szerződés meglétével és tartalmával kapcsolatban. A legbiztosabb megoldás az, ha a létesítő okirat maga is utal arra, hogy a cégben való részesedésszerzésnek feltétele a szindikátusi szerződés aláírása, a benne írtak elfogadása. Aki tehát üzletrészt harmadik személyre kívánja átruházni, az legyen köteles bizonyíthatóan és számon kérhetően gondoskodni arról, hogy a vevő a szindikátusi szerződést teljes terjedelemben megismerhesse. A nyugat-európai bíróságok általában azt is elfogadhatónak tartják, ha a vevőjelöltnek csupán arra nyílik lehetősége, hogy a szindikátusi szerződésnek abba a részébe betekintszen, amely alapján meg tudja ítélni, hogy kíván-e az érintett gazdasági társaságban részesedést szerezni. Mindenesetre nem mindig könnyű összeegyeztetni egymással a szenzitív információk titokmaradásához fűződő érdeket a vételi szándék kialakítása szempontjából releváns információk megismeréséhez fűződő joggal.

Nyugat-Európában elterjedt továbbá, hogy a családi alkotmányok vagy szindikátusi szerződések választottbírói kikötést tartalmaznak. Bár ez az új választottbírói törvény alapján hazánkban is lehetséges, a magyar családi vállalkozásokra egyelőre mégsem jellemző a cégen belüli jogviták választottbírói fórum elé vitele.¹¹ Amennyiben azonban a családi vállalkozás élni kíván ezzel a lehetőséggel, úgy nem elegendő a választottbírói kikötést a létesítő okiratban szerepeltetni, hanem a szindikátusi szerződésnek is részévé kell tenni.¹² A következő hazai ítélkezési gyakorlat alapján ugyanis elmondható, hogy a társasági szerződésben foglalt választottbírói kikötést a társasági jogi dokumentum primátusa és a két szerződés szerves kapcsolódása ellenére sem lehet kiterjesztően értelmezni és a szindikátusi szerződésből fakadó jogvitákra is alkalmazni.¹³

További érdekes példa a szindikátusi szerződésben rejlő lehetőségekre a társasági jogban ismert klauzikáló kógenca kérdésköre. Nyugat-Európában is jellemző szabály, hogy a legfőbb szerv bizonyos kérdésekről csak akkor dönthet, ha a határozatot legalább a jogszabályban rögzített mértékű szótöbbség támogatja. A létesítő okirat ilyenkor ennél szigorúbb szabályokat megállapíthat, enyhébbeket azonban nem, tehát az eltérés csupán felfelé megengedett.

11 Lásd a választottbíróiságról szóló 2017. évi LX. törvény 1. § (3) bekezdését.

12 Az új hazai választottbírói törvénnyel kapcsolatban lásd részletesen: Boóc, Adam: Remarks on the New Hungarian Act on Arbitration from a Historical-comparative Perspective. *Journal on European History of Law*, 2018/2, 166–175.

13 Ezt szögezik le például a BH1994.8.24. és BH1992.12.772. számú eseti döntések is.

Ez azt jelenti, hogy a létesítő okirat nem rendelkezhet például úgy, hogy a jogszabály által megkövetelt kétharmados szótöbbség helyett elegendő a szavazatok egyszerű többsége is az adott kérdésben való döntéshozatalhoz. A szindikátusi szerződés erre is megoldást nyújt, ugyanis nem ütközik jogszabályba, ha a szindikátus tagjai egyszerű szótöbbséggel dönthetnek arról, hogy a legfőbb szerv ülésén ki hogyan szavazzon majd a minősített többséget igénylő kérdésben. A nyugat-európai családi vállalkozásoknál ez széles körben elterjedt megoldás, és lényegében azt jelenti, hogy az érintettek a szindikátus keretében előzetes szavazásra bocsátják azt a kérdést, amelyben később a jogszabály által előírt többséggel kell majd dönteniük.¹⁴

A szindikátusi szerződés szabályozta döntéshozatal legfőbb előnye, hogy alkalmas a különböző családi érdekek kiegyensúlyozására és az egyéni érdekek háttérbe szorítására, amelyek – egyenként felszínre törve és érvényre jutva – a családi vállalkozás hatékony működését, végső soron pedig fennmaradását veszélyeztetnék. Ugyanebből a megfontolásból meríti létjogát az is, hogy főként Nyugat-Európában számos családi szindikátusi szerződés tartalmaz vitarendezési mechanizmusokat, amelyeknek a felek a szindikátusi szerződés elfogadásával kötelezően alávetik magukat. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy leginkább azok a családi vállalkozások képesek elkerülni a béklyózó patthelyzeteket, amelyeknél a döntéshozatalt szabályozó szindikátusi szerződés van érvényben. Patthelyzetnek azokat a szituációkat tekintjük, amelyekből látszólag nincs kiút, és amelyek megoldatlansága miatt a rendes cégműködés ellehetetlenül. Tipikus példaként említhető az azonos mértékű befolyással rendelkező tagok közötti nézetkülönbség, amelyet nem lehet többségi határozattal eldönteni, hiszen egyik tag sem tud szavazatai révén a másik fölé kerekedni. Az ilyen helyzetekre jelenthet megoldást a szindikátusi szerződéssel kikötött szuszpenzív vagy halasztó hatályú vétó, amely lehetővé teszi, hogy ne kelljen azonnal érdemi döntést hozni a napirendre került kérdésben, hanem legyen lehetőség annak higgadt légkörben történő ismételt megvitatására. Mindez természetesen csak akkor kecsegtet a családi vállalkozás számára kedvező eredménnyel, ha létezik egy olyan grémium (például a régebbi vezetőkből álló bölcsek tanácsa), amely vagy amelynek vezetője – megfelelő és legitim felhatalmazás birtokában – végső soron eldöntheti a kérdést, és meghatározhatja a jövőben követendő irányt. Főként Nyugat-Európában elterjedt továbbá, hogy valamely kérdés második megtárgyalása során egy bizonyos személy nem egyedül dönt ugyan, de nagyobb szavazati jog (több

14 Lásd például az Osztrák Szövetségi Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának R 116/08 számú döntését.

szavazat) illeti meg, mint az első fordulóban. A német jogi terminológiában ez az ún. *Stichentscheidungsrecht*. A családi vállalkozások sajátos szempontjai jellemzően megkövetelik, de legalábbis indokolják, hogy a kérdés végérvényes eldöntésére feljogosított személy családtag, vagy a család érdekei mellett elkötelezett üzletrésztulajdonos legyen. Különösen fontos ilyen esetekben a létesítő okirat és a vitarendezési mechanizmust rögzítő szindikátusi szerződés jogszerű összhangjának megteremtése, hiszen akár látszólagos ellentmondás is feszülhet a létesítő okiratban szereplő szavazatszámok és a szindikátusi szerződésen alapuló döntéshozatali mód között.

A szindikátusi szerződések további előnye, hogy azok – szemben az egyéb társasági jogi dokumentumokkal – mindennemű formakényszertől mentesek, vagyis azon túl, hogy írásba kell foglalni őket, a jogalkotó és az ítélkezési gyakorlat egyéb formai követelményeket nem támaszt velük szemben. Az írásbeliség is inkább a bizonyíthatóság szempontjából fontos, és nem érvényességi kellék. Ezzel összefüggésben olyan osztrák felsőbbírásági döntések is napvilágot láttak, amelyek kifejezetten rögzítik, hogy a szindikátusi szerződéssel szemben akkor sem érvényesülnek szigorú formai követelmények, ha olyan szerződések megkötésére vagy olyan határozatok meghozatalára vállalnak benne kötelezettséget a felek, amelyeket a jogszabály szerint speciális alakszerűséggel rendelkező okiratba kell majd foglalni.¹⁵

Ettől függetlenül természetesen érdemes jogi szakértő közreműködését kérni és a szindikátusi szerződést magasabb biztonsági fokú okiratba foglaltatni, hiszen ilyen módon biztosítható, hogy a családi vállalkozás működése és fennmaradása szempontjából létfontosságú megállapodás kritikus helyzetekben valóban betöltse rendeltetését, kétségbevonhatatlan kötőerővel bírjon, és ne lehessen alóla jogi hibára hivatkozva mentesülni.

3.2.1. A családi vállalkozás jellegmegóvásának jogtechnikai eszközei

Családi vállalkozások esetében természetesen jellemző az üzletrész kívülálló személy részére történő átruházásának kizárása vagy korlátozása, hiszen alapvető érdek fűződik az üzletrészek családi kézben maradásához. A létesítő okirat és a szindikátusi szerződés összhangját erősíti, ha a társasági szerződés kifejezetten is rögzíti, hogy mely jogok és kötelezettségek gyakorolhatók, illetve teljesíthetők a szindikátusi szerződésben foglalt speciális rendelkezések szerint. Ez a fajta összhangteremtés általában alkalmas arra is, hogy eleve

15 Lásd ezzel kapcsolatban részletesen: DORALT, Peter – NOWOTNY, Christian – KALSS, Susanne (Hrsg.): *Kommentar zum Aktiengesetz (3. Aufl.)*. Wien, Linde Verlag, 2021.

kiküszöbölje a létesítő okirat és a szindikátusi szerződés látszólagos ellentmondásából eredő jogvitákat a szindikátusi szerződés járulékos, kiegészítő jellegének kidomborításával.

Ugyancsak biztonságnövelő tényező, ha maga a társaság, mint önálló jogi személy is aláveti magát a szindikátusi szerződésnek, vagyis nem csupán a tagok lesznek alanyai a háttérmegállapodásnak, hanem maga a cég is aláíróként, szindikátusbeli tagként jelenik meg.¹⁶ Ez azért is célszerű, mert ilyen módon el lehet érni, hogy a vállalat vezetői és egyéb tisztségviselői is mindenkor a szindikátusi szerződésnek megfelelő magatartást tanúsítsanak feladataik ellátása során. Ennélfogva tehát a szindikátusi szerződés egyfajta többletbiztosítéki funkciót is betölt. Egy közelmúltban született hazai felsőbírósági határozat mutatott rá a legegyszerűbben arra, hogy mi a jogkövetkezménye annak, ha a társaság maga nem alanya a (pl. családi alkotmány funkcióját betöltő) szindikátusi szerződésnek. Mivel „a szindikátusi szerződés nem része a társasági szerződésnek, ezért a társaságra, mint elkülönült jogalanyra nézve kötelezettséget nem róhat. A szindikátusi szerződés csak az azt megkötő személyeknek a társaságon belüli egymással szembeni kapcsolatát, együttműködését és elvárási rendszerét szabályozza, így kizárólag a szerződő felekre nézve keletkeztet kötelmi jogi kötelezettségvállalást. A gazdasági társaság taggyűlésén hozott határozat a szindikátusi szerződésbe ütközés folytán nem lehet jogsértő, miután a szindikátusi szerződés nem irányadó a társasági jogi jogviszonyokban”.¹⁷

4. A szindikátusi szerződés és a jogi kötőerő kérdésköre

Sokáig vitatott volt, hogy van-e a szindikátusi szerződéseknek kötőerejük, lehet-e rájuk bíróság előtt hivatkozni, kikényszeríthetők-e. Ma már egységesnek mondható mind a hazai, mind a nyugat-európai bírói gyakorlat a tekintetben, hogy a mögöttes megállapodás jogi kötőerővel bír, ha nem ütközik társasági jogi dokumentumba, nem ellentétes a jogszabályokkal, a létesítő okirattal vagy a legfőbb szerv korábban meghozott határozatával.¹⁸

16 Nyilván speciális a helyzet akkor, ha a szindikátusi szerződés megkötésére a vállalkozásalapítással egyidejűleg kerül sor. Ebben az esetben a cég előtársaságként vetheti alá magát a szindikátusi szerződésnek. Családi vállalkozások esetében ugyanakkor gyakoribb, hogy a szindikátus a vállalkozás megalakulása után jön létre az első előrelátó családfe/alapító elhatározásából, és a későbbi utódok ezt öröklik meg egyfajta adottságként, jogi keretként.

17 Idézet a Szegedi Ítéltábla ÍH2014.156. számú döntéséből.

18 Ld. többek között a BH1998.2.89 I. számú eseti döntést, mely a polgári jogviszonyok

Az elmúlt kb. másfél évtizedben hazánkban is sorra születtek olyan felsőbbírósaági határozatok, amelyek a társasági jogi dokumentumokkal összhangban lévő szindikátusi szerződés jogi kötőerejét kimondva fűztek jogkövetkezményt a háttérmegállapodás megszegéséhez.¹⁹

Az ítélezésre vár ugyanakkor annak a jogkérdésnek az eldöntése, hogy a társasági jogi dokumentumokkal ellentétes tartalmú szindikátusi szerződés megszegéséből eredő kárait a sértett fél érvényesítheti-e, és ha igen, kivel szemben, milyen terjedelemben, avagy a szindikátusi szerződés érvénytelensége eleve kizár minden ilyen jellegű igényérvényesítést.

Megállapítható, hogy szindikátusi szerződés leginkább akkor válhat szükségessé, amikor a felek a nyilvánosságra nem tartozó, de a cég működése szempontjából fontos kérdésekben kívánnak – az egyéb társasági jogi dokumentumokkal nem ellentétes módon – megállapodni. Ez az az igény, amely mind a befektető részvételével működő mind pedig a családi kézben lévő vállalkozásoknál fokozottan jelentkezik, és amely miatt egyre terjedő tendenciát mutat a szindikátusi szerződések alkalmazása.

5. A szindikátusi szerződés megszüntetésének problémaköre

A szindikátusi szerződés hatálya alóli mentesülés problematikája speciális jelleget ölt a családi vállalkozások esetében. Felmerül például, hogy miként lehet kivédeni azt a nem kívánt következményt, hogy a nagyszülők által alkotott szindikátusi szerződés a szerződő felek halálával megszűnjön. Az egyik lehetséges jogtechnikai megoldás, ha a szindikátusi szerződés a jogutódokra kiterjedő hatályú, és emellett a családi vállalkozás létesítő okirata is egyértelműen rögzíti, hogy kizárólag az lehet a társaság tagja, aki a szindikátusi szerződés rendelkezéseit is kötelezőnek fogadja el magára nézve.

Egyelőre keveset vizsgált, ugyanakkor tényleges kockázat az is, hogy a szindikátusi szerződést a felek a szerződések megszüntetésére vonatkozó általános szabályok szerint elvileg felmondhatják, hacsak ezt a jogukat maga a szindikátusi szerződés nem korlátozza.²⁰ Igen kényes helyzetek adódhat-

között nem nevesített szindikátusi szerződés és a társasági jog összefüggései körében ez utóbbi primátusát mondja ki, feltéve, hogy a szindikátusi szerződést gazdasági társaság létesítésével összefüggésben kötik a cég alapításában részt vevő felek.

19 Lásd például a BH2009.1.21. számú eseti döntést, amelyben a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a részvényes kártérítési felelősséggel tartozik, ha – a szindikátusi szerződést megszegve – meghatározott pénzüsszegnek a tőketartalékba vállalt befizetését jogos ok nélkül megtagadja.

20 A Ptk. 6:213. § (3) bekezdése szerint a tartós jogviszonyt létrehozó, határozatlan időre

nak például abból, ha a szindikátusi szerződés nem rendelkezik a felmondás jogának korlátozásáról, és a tagok azt a befektető 'feje fölött' vagy éppen a családi vállalkozáson belül felmondják, így szabadulva meg a számukra kellemtelen kötelezettségektől.²¹ A családi vállalkozások jellemzően határozatlan időre jönnek létre, így a hozzájuk kapcsolódó szindikátusi szerződések – erre vonatkozó külön szabályozás hiányában – elvileg felmondhatók, e jog gyakorlása azonban súlyosan veszélyeztetné a család és a cég érdekeit. Ebből következően feltétlenül szükséges rendelkezni arról, hogy miként viszonyul egymáshoz a szindikátusi szerződés esetleges felmondása és a családi vállalkozásban meglévő társasági részesedés sorsa. A szindikátusi szerződés csak ritkán szól határozott időtartamra, hiszen jellemzően a családi vállalkozás működése sem korlátozott időben. Határozatlan időre szóló szindikátusi szerződés esetében a felmondás jogának kizárása Magyarországon például jogszabályba ütközik, így biztos megoldásnak az tekinthető, ha a cég létesítő okirata és a szindikátusi szerződés egyaránt rendelkezik arról, hogy a társaságban kizárólag olyan személyeknek lehet részesedésük, akik egyidejűleg a szindikátusnak is tagjai. Ha tehát valaki a szindikátusi szerződést felmondja, akkor köteles társaságbeli részesedésétől is megválni, vagyis például az üzletrészre a többieknek meghatározott vételáron vételi joga nyílik.²²

Ebben a körben, tehát a szindikátusi szerződések felmondhatóságával összefüggésben a közelmúlt érdekes fejleménye az Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv (ABGB) 1209. § (2) bekezdésének módosítása kifejezetten a családi vállalkozások érdekeinek védelmében. A polgári jogi társaságra vonatkozó szabályok között található törvényhely értelmében semmis az olyan megállapodás, amely a tagsági jogviszony esetében a felmondási jogot kizárja, vagy más módon, mint a felmondási idő észszerű meghosszabbításával megnehezíti.²³ A

kötött szerződést megfelelő felmondási idő alkalmazásával bármelyik fél felmondhatja. A felmondás jogának kizárása semmis.

- 21 „A tartós jogviszonyt létesítő, határozatlan időre kötött szerződéses viszonyokra a Ptk. – új, *általános érvényű* rendelkezéssel – biztosítja a felmondás jogát. E felmondási jog kizárása semmis.” Ld.: VÉKÁS–GÁRDOS i. m. a Ptk. 6:213. § (3) bekezdéséhez fűzött magyarázatot.
- 22 Tanulságos a Legfelsőbb Bíróság BH2006.7.223. számú eseti döntése, amely szerint a gazdasági társaság bejegyzése előtt megkötött szindikátusi szerződés jogellenes felmondása miatt érvényesített kártérítési követelés elbírálásánál azt is figyelembe kell venni, hogy a társaság tagjai a – a cégnyilvántartási bejegyzés megtagadása esetén – kötelesek a tevékenységüket megszüntetni, ezért a társaság működéséhez kötődő szindikátusi szerződés teljesítése lehetetlenül.
- 23 Az Osztrák Általános Polgári törvénykönyv idézett szakasza így rendelkezik: „Eine Vereinbarung, durch die das Kündigungsrecht ausgeschlossen oder in anderer Weise als

jogszabálymódosítás lényege, hogy ezen általános tilalom alól 2016 óta kivételt képeznek az osztrák és a német jogban ismert úgynevezett belső vagy befelé irányuló társaságok (Innengesellschaften), vagyis azok a szerződésen alapuló, de önálló jogalanyiség nélküli személyegyesülések, amelyek külsőleg nem gazdasági társaságként, hanem egyfajta belső irányultságú partneri együttműködésként jelennek meg, tehát amelyeknél a felek a társaságot az egymáshoz fűződő kapcsolatukra korlátozzák.²⁴ E fogalom meghatározás alapján könnyen belátható, hogy maga a szindikátus is ilyen, és ténylegesen erre is irányult az osztrák jogalkotó szándéka, amikor a belső vagy befelé irányuló társaságokra vonatkozó kivételt becikkelyezte a törvénybe.

A jogalkotást előkészítő anyagok alapján jól látható, hogy a kodifikátorok kifejezetten a családi vállalkozások érdekeire voltak tekintettel a jogszabálymódosítás során. Ausztriában tehát már nem feltétlenül szükséges különféle 'rafinált' jogtechnikai megoldásokkal elejét venni a családi vállalkozás működését szabályozó szindikátusi szerződés felmondásának, hanem a felmondás jogát *expressis verbis* ki lehet zárni legalább arra az időtartamra nézve, amíg a családi vállalkozás fennáll. Álláspontom szerint célszerű lenne a szerződések felmondhatóságára vonatkozó hazai szabályozást is hasonlóan árnyalni, tekintetbe véve természetesen a két jogrend között mutatkozó eltéréseket.

6. A szindikátusi szerződésben érvényesen kiköthető szankciók

Fentebb már esett szó a szindikátusi szerződések kötőerejéről. Önmagában az, hogy egy dokumentum jogi értelemben kötőerővel rendelkezik, még nem nyújt kellő garanciát arra, hogy rendelkezéseit ténylegesen is követni fogják. Önként adódik tehát a kérdés, hogy a szindikátusi szerződésben kiköthető-e a szankció a szindikátusi szerződés megszegése esetére. A bíró gyakorlat válasza egyértelműen igenlő, ám a szankciónak megfelelő jogcímmel kell rendelkeznie (pl. bánatpénz vagy kötbér), és kikötése, illetőleg alkalmazása

durch angemessene Verlängerung der Kündigungsfrist erschwert wird, ist nichtig. Dies gilt nicht für Innengesellschaften (§1176 Abs. 1.). Az idézetben szereplő fordítás Arató Balázstól származik.

- 24 Lásd ezzel kapcsolatban az Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv 1176. § (1) bekezdését, amely így rendelkezik: Die Gesellschafter können die Gesellschaft auf ihr Verhältnis untereinander beschränken (Innengesellschaft) oder gemeinschaftlich im Rechtsverkehr auftreten (Außengesellschaft). Ist der Gegenstand der Gesellschaft der Betrieb eines Unternehmens oder führen die Gesellschafter einen gemeinsamen Gesellschaftsnamen (§ 1177), so wird vermutet, dass die Gesellschafter eine Außengesellschaft vereinbaren wollten.

során szem előtt tartandó az arányosság követelménye. Mindez nem a szindikátusi szerződések specialitása, hanem a Ptk. szellemiségével egybecsengő elvárás. Gyakori például, hogy a szindikátus többi tagjának (esetleg magának a családi cégnek) vételi joga nyílik a renitens személy családi vállalkozásban meglévő üzletrészére nézve (szankciós jelleggel kikötött opció).

7. Összegezés

A szindikátusi szerződés tehát a családi vállalkozások speciális nézőpontjából nem más, mint a családi alkotmány egyik lehetséges jogi formája, de emellett bevált gyakorlat az is, hogy a külön dokumentumba foglalt családi alkotmány elveit a családi vállalkozás létesítő okirata, valamint az ahhoz kapcsolódó szindikátusi szerződés ülteti át a gyakorlatba. Ilyenkor valójában két szindikátusi szerződés rétegződik egymásra, hiszen a családtagok gyűlése (a család legfőbb szerve) által elfogadott, konszenzuson nyugvó és elvi megfogalmazásokat tartalmazó családi alkotmány jogi természetét tekintve maga is szindikátusi szerződés, amelyet egy másik, ugyancsak szindikátusi szerződés konkretizál, de ez utóbbi már a családi alkotmányban lefektetett elvek érvényesülését szolgáló részletszabályokat rögzít a családi vállalkozás társasági részesedéseinek megszerzésével, elidegenítésével, örökölhetőségével és egyéb fontos kérdésekkel kapcsolatban. Az egyik lényeges különbség abban áll, hogy ez utóbbinak nem ritkán maga a vállalat is alanya, míg az előbbit, a klasszikus értelemben vett családi alkotmányt a családtagok gyűlése fogadja el.

Bár a gyors növekedési potenciállal rendelkező startup-ok és az organikus fejlődésű családi vállalkozások (lassú tőke) más-más üzleti modell, logika alapján működnek, tőkemegtérülésük időintervalluma eltérő, mégis egyazon jogintézménnyel, a szindikátusi szerződéssel lehet mindkét esetben tiszta, szabályozott jogi helyzetet teremteni, ami a vállalkozás hosszútávú fennmaradása szempontjából elengedhetetlen. Megállapítható ugyanakkor, hogy a szindikátusi szerződés e két vállalattípusnál ellentétes irányú funkciót tölt be. Míg startup cégeknél a befektető exit-tervezésének eszköze, vagyis a cégből való szervezett kilépést szavatolja, addig családi vállalkozásoknál a részesedések családi kézben maradását, végső soron tehát a társaság egybentartását szolgáló jogtechnikai megoldás. Ebből következően időtartama is eltérő. Startup vállalkozásoknál jellemzően határozott időre jön létre, így a felmondási jog kizárása nem semmis. Ezzel szemben családi vállalkozásoknál a határozatlan időtartam tekinthető tipikusnak, így a felmondás kérdésének szabályozása hazánkban különös figyelmet igényel és speciális jogtechnikai

megoldások alkalmazását teszi szükségessé, különben a szindikátusi szerződés nem tudja betölteni fentebb említett rendeltetését.

Végül megállapítható, hogy a szindikátusi szerződés számos előnnyel jár a családi vállalkozások számára. Ide sorolható a nyilvánosság kizárásának lehetősége, a rugalmasság, a szabadon alakítható tartalom, bizonyos feltételek teljesülése esetén pedig a jogi kikényszeríthetőség. Emellett a gondosan megszerkesztett szindikátusi szerződések mindemellett a családi vállalkozások jellegmegóvásának is hatékony eszközei.